

ЕТІОЛОГІЧНІ МІФИ

Студентки I курсу I групи
Бурдейної Тетяни

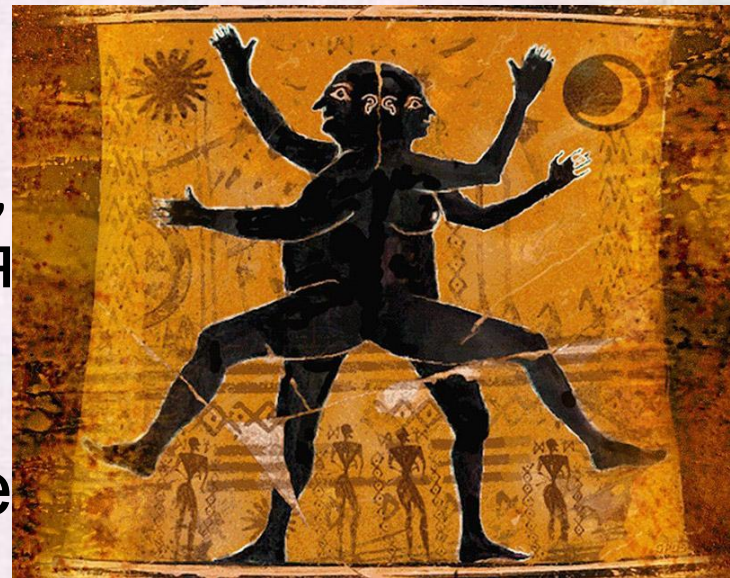

- **Міф** (від грец. *Mýthos* — казка, переказ, оповідь) або **міт** — оповідь, яка пояснює походження певних речей, явищ, світу, за участю надприродних істот — богів, демонів, і героїв. Міф є основою різних релігійних систем, фольклорних традицій, художньої творчості. Окремі міфи, які складають певну систему, утворюють міфологію того чи іншого народу, яка лежить в основі характерного для нього світогляду.

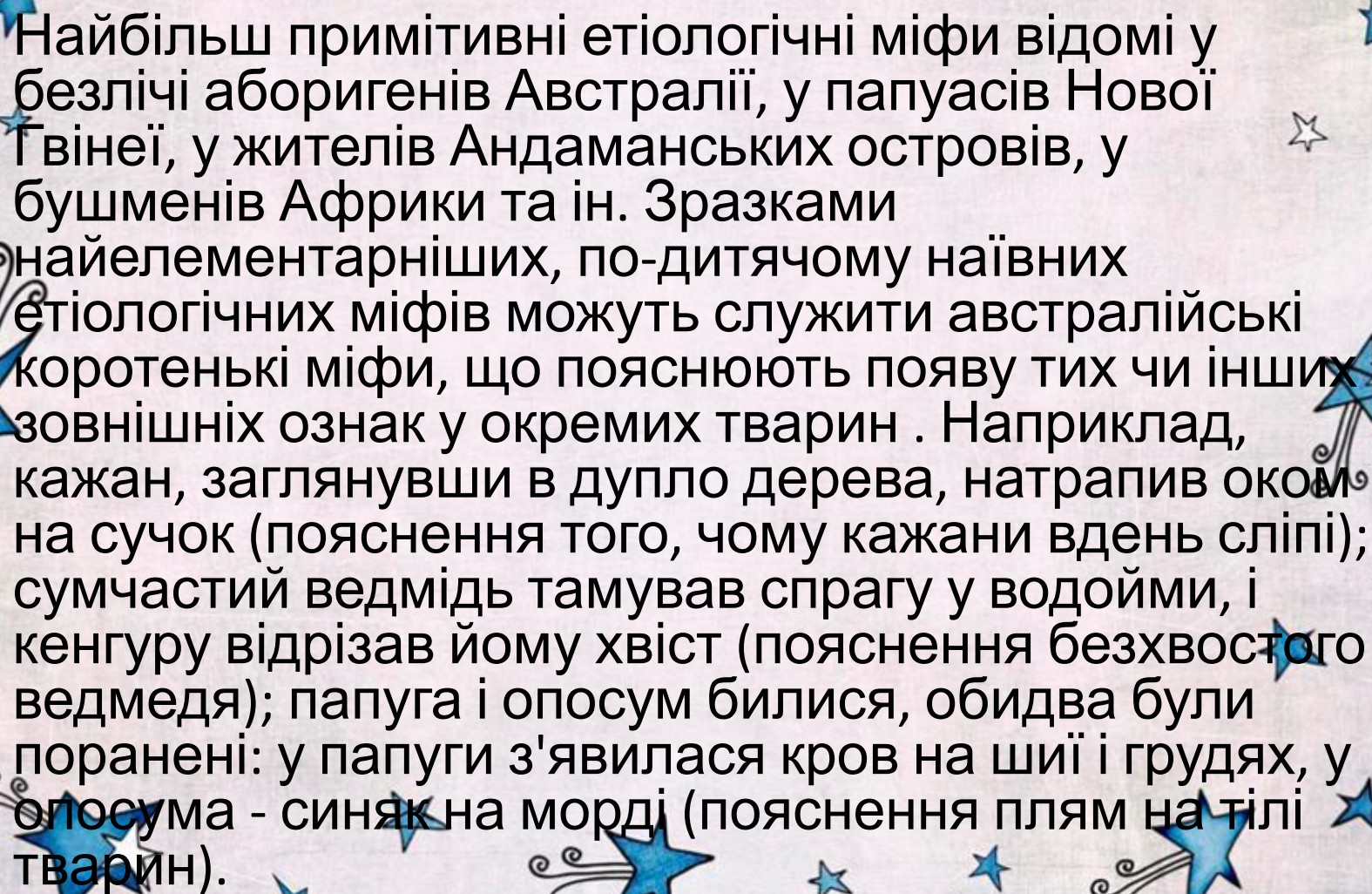
- **Етіологічні міфи** (від грец. Aitia "причина"), пояснювальні міфи-оповідання, в яких роз'яснюється в міфологічно-уособлені формі походження будь-якого явища природи або соціального життя. У широкому сенсі взагалі все міфи в тій чи іншій мірі виконують "етіологічну" функцію, чим і відрізняються від казки, де зазвичай зв'язку з елементами навколишньої дійсності немає.

- Західнонімецький етнограф А. Йенсен протиставляє етіологічні міфи "істинним", "справжнім" (echte, wahre) міфам, що відображає справжню сутність явища, не тільки його походження їхнє завдання – пояснити облаштування космосу чи речі, як вона робилася. Це розповіді про походження тварин і рослин, гір і морів, світил, смерті тощо

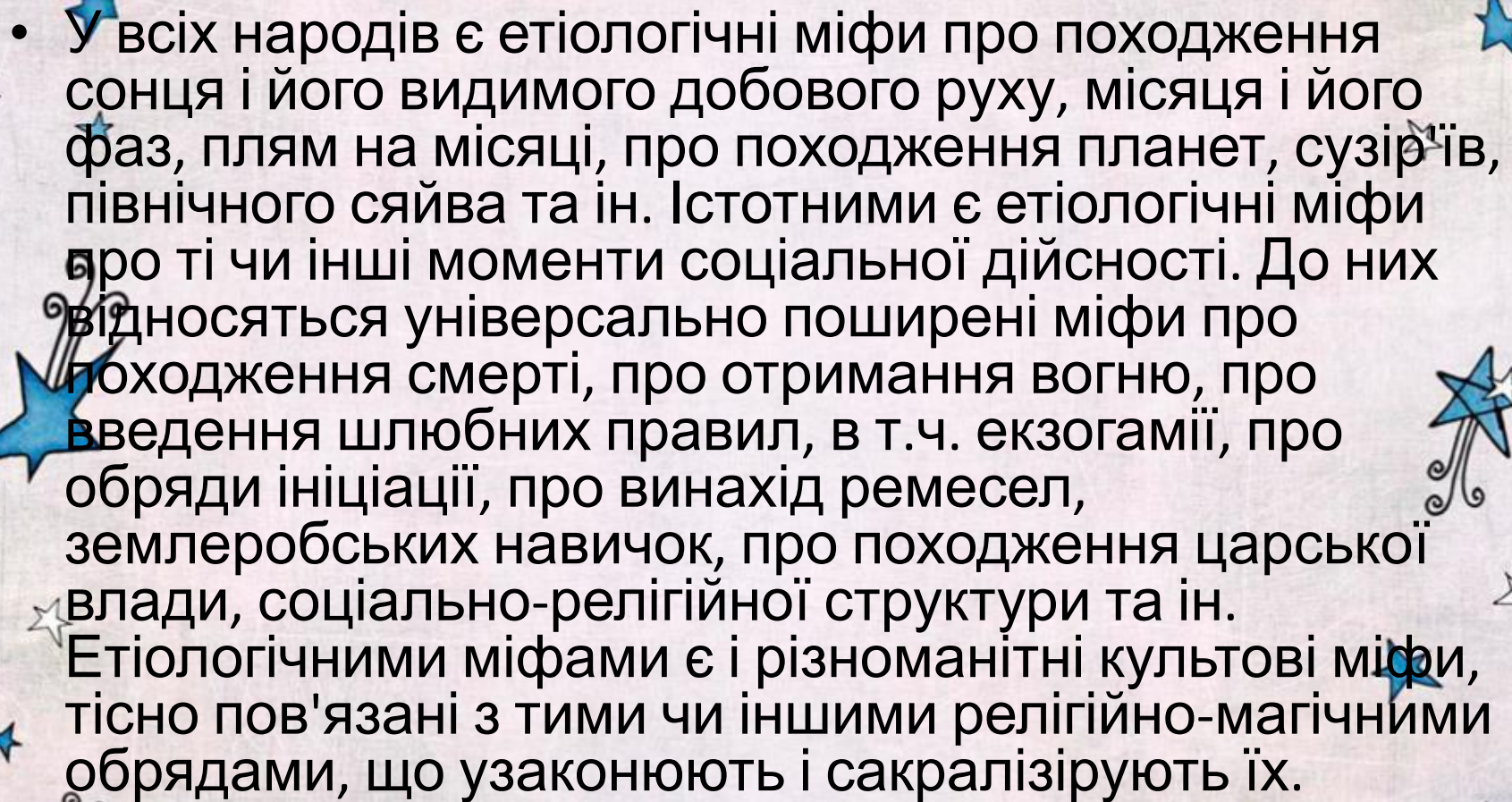

Найбільш примітивні етіологічні міфи відомі у безлічі аборигенів Австралії, у папуасів Нової Гвінеї, у жителів Андаманських островів, у бушменів Африки та ін. Зразками найелементарніших, по-дитячому наївних етіологічних міфів можуть служити австралійські коротенькі міфи, що пояснюють появу тих чи інших зовнішніх ознак у окремих тварин . Наприклад, кажан, заглянувши в дупло дерева, натрапив оком на сучок (пояснення того, чому кажани вдень сліпі); сумчастий ведмідь тамував спрагу у водойми, і кенгуру відрізав йому хвіст (пояснення безхвостого ведмедя); папуга і опосум билися, обидва були поранені: у папуги з'явилася кров на шиї і грудях, у опосума - синяк на морді (пояснення плям на тілі тварин).

- Щаблем вище стоять етіологічні міфи, що відповідають на питання, звідки взагалі взялися тварини; в значній частині цих міфів пояснюється, що тварини колись були людьми або людиноподібними істотами. Це стверджують і міфи народів, які перебували на ранньому щаблі розвитку (австралійці, папуаси, індіанці Південної Америки та ін.) Але також і високорозвинені народи. Наприклад, в міфології античного світу чимало міфів, що пояснюють подібним чином походження тварин: дельфіни - це жорстокі тирренські моряки, покарані Діонісом; кажани - дочки царя Мінія, які відмовилися від участі в містерії Діоніса; павук - це дівчина Арахна, майстерна ткаля, покарана Афіною за зухвалість. Більш високому рівню розвитку відповідають міфи, що пояснюють походження землі і неба, моря, гір і ін. Часто пояснення явища зводиться до того, що коли-то де було навпаки. Море колись було маленьким, містилося в глиняному горщику, але за чиєюсь недоглядом розлилося широко (міф сулка, Меланезія). Небо і земля були спочатку притиснуті один до одного, але якась істота відірвала небо від землі, високо піднявши його (Нова Зеландія, Єгипет).

-
- У всіх народів є етіологічні міфи про походження сонця і його видимого добового руху, місяця і його фаз, плям на місяці, про походження планет, сузір'їв, північного сяйва та ін. Істотними є етіологічні міфи про ті чи інші моменти соціальної дійсності. До них відносяться універсально поширені міфи про походження смерті, про отримання вогню, про введення шлюбних правил, в т.ч. екзогамії, про обряди ініціації, про винахід ремесел, землеробських навичок, про походження царської влади, соціально-релігійної структури та ін. Етіологічними міфами є і різноманітні культові міфи, тісно пов'язані з тими чи іншими релігійно-магічними обрядами, що узаконюють і сакралізують їх.

Етіологічні міфи народів комі

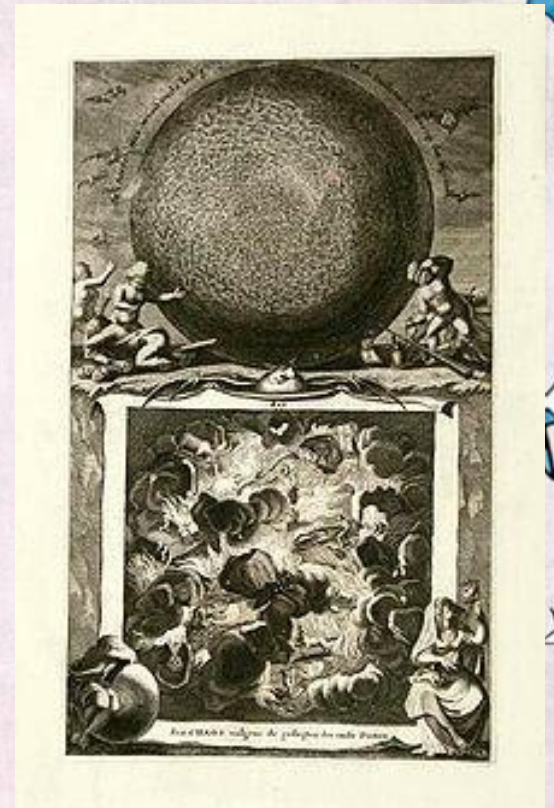
- У створенні різних тварин в к.-з. і к.-п. міфології брали участь обидва деміурга. У к.-з. міфах цей процес супроводжувався гострим суперництвом між Еном і Омөлем. Так, Ен створив білку, щоб людина могла на неї полювати; тоді Омөль створив куницю, щоб вона їла білку; у відповідь на це Ен створив собаку, щоб вона допомагала людині полювати на куницю і стерегла його будинок. Ен створив півня і курку, тетерева, куріпку, рябчика й качку-широконоска, причому, її він робив останньою, і на її ніс і забарвлення пір'я пішов весь матеріал і фарба. (Тому у качки-широконоска такий великий ніс і різнокольорові пір'я.) Тоді Омөль створив яструба, пугача і ворону, а також хижих звірів: лисиць, рисей, росомах та ін Крім того, Ен створив жабу, а Омөль - лося, оленя, зайця, кішку, щурів і мишей, ящірку, всіх риб і шкідливих комах. Переконавшись, що Омөль творить істотно активніше, Ен став вносити в його створення деякі зміни (наприклад, зайцю пофарбував кінчики вух чорним, їжаку дав колючки і т.д.), після чого лось, олень, заєць і всі риби стали вважатися його творіннями. Кішці Ен дав теплу шерсть, дозволив жити в будинку у людей, а за це зобов'язав її ловити мишей і щурів. Омөль, у свою чергу, дав шерсть собаці, після чого їй було заборонено перебувати в будинку. Особливий статус серед інших тварин у к.-з. мав ведмідь, за однією з версій, він вважався сином Ена, який спустився з неба і став жити на землі, за іншою версією, у ведмедя був перетворений лісовик на ім'я Михайло. У к.-п. етіологічному міфі говориться, що всіх тварин Ен і Куль творили разом і одночасно. Спочатку вони виліпили з різнокольорової глини їм тулуба і оживили їх, потім зробили різні хвости і запропонували тваринам вибирати, кому який подобається. Вибагливий ведмідь залишився взагалі без хвоста, тоді його йому зробили із залишків глини, тому він такий короткий.

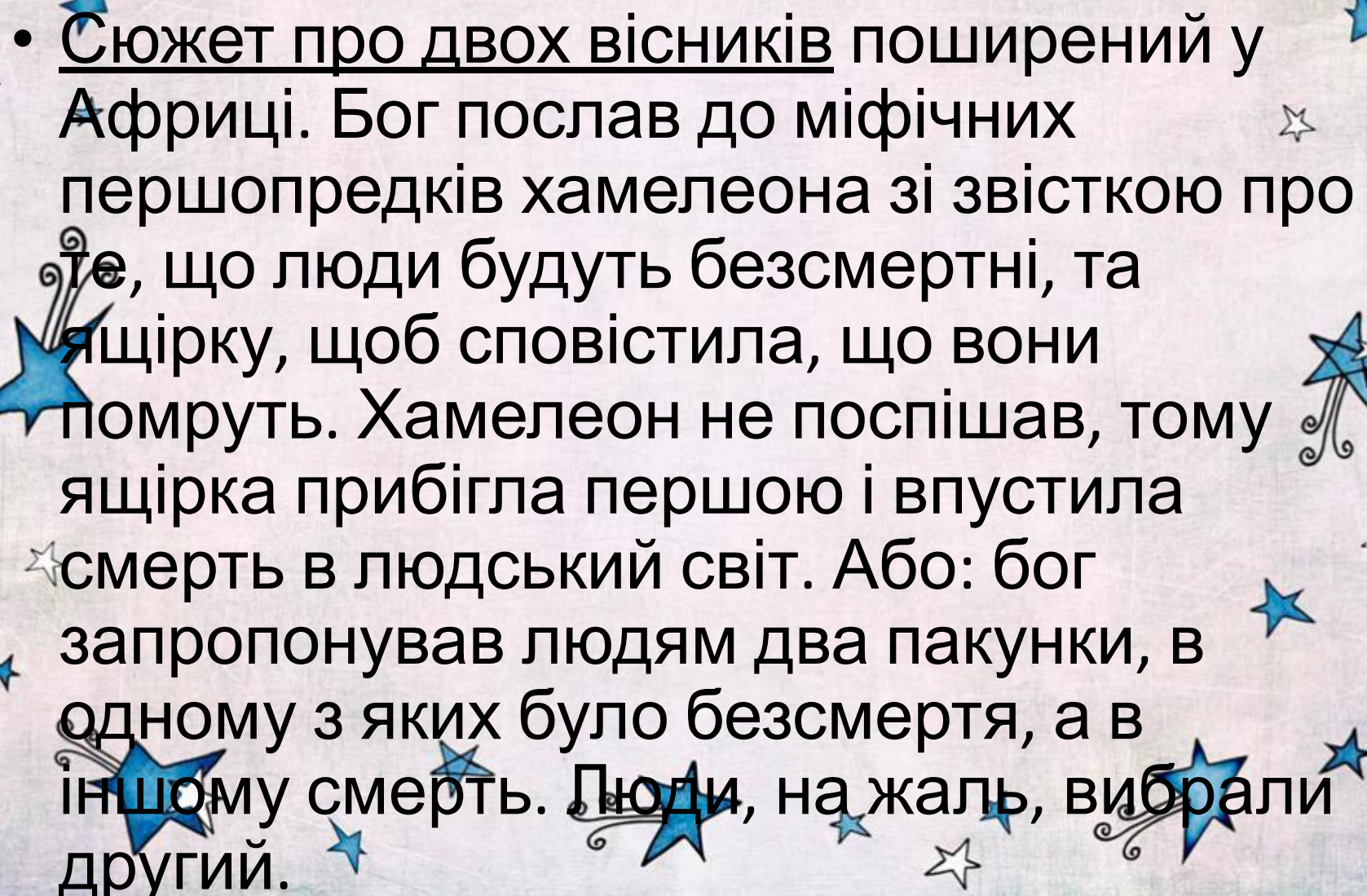
- На відміну від етіологічних міфів, українська етнографія має значні відмінності. У фольклорі України втілена пам'ять про найдавніші астральні культури. Зміна погоди, кліматичні явища, зміна пір року, прогнозування погоди в побуті тісно пов'язуються із розташуванням небесних світил. Селяни дуже точно визначають час за розташуванням зірок і сузір'їв, деякі з них отримали народні назви. Небесний Віз — це душі людей, які стали зірками. За легендою, єдина дочка хворої вдови пішла за водою для матері. Нелегко було розшукати воду, бо посуха висушила в тому краю річки й колодязі. Коли ж, нарешті, розшукала дівчина воду і набрала у глечик, то дорогою напувала людей, котрі вмирили від спраги. Сім чоловіків врятувала вона від смерті. Води залишилося на самому денці. Тоді дівчина сіла відпочити. Де не взявся в той час собака, перекинув глечик і вилетіло з нього сім зірок великих і восьма маленька. Та й розмістилися вони на небі. Це душі тих людей, котрим дівчина давала пити, а восьма маленька — душа собаки. А стали ті зорі на небі, щоб усі бачили, яка щира душа у дівчини. За її щедрість послав Бог на землю рясний дощ. Традиційно українські персоніфікації сонця, місяця, зірок, дощу, вітру, грому, хмар та інших подібних природних явищ відповідають поширеним поняттям у цій галузі космогонічних уявлень і міфології в інших народів, які в різних областях України мають свій колорит, низку особливостей, пов'язаних із віруваннями, звичаями, обрядами, ритуалами.

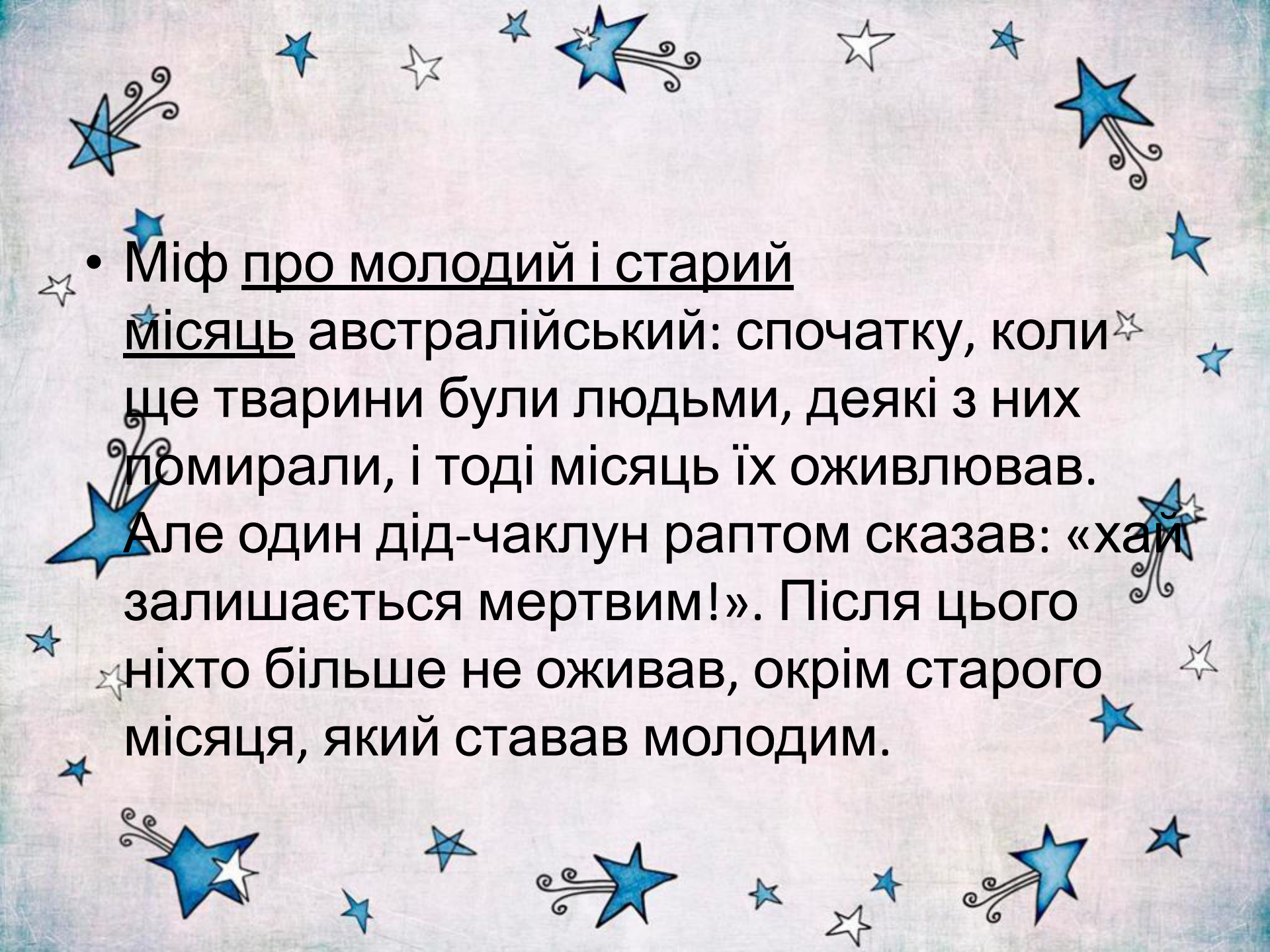
- Ось наприклад, Д.Фрезер виокремлює 4 типи міфу про **походження смерті**: сюжет про двох вісників; сюжет про молодий і старий місяць; сюжет про змія й його скинуту шкуру; сюжет про бананове дерево.

-
- Сюжет про двох вісників поширений у Африці. Бог послав до міфічних першопредків хамелеона зі звісткою про те, що люди будуть безсмертні, та ящірку, щоб сповістила, що вони помруть. Хамелеон не поспішав, тому ящірка прибїгла першою і впустила смерть в людський світ. Або: бог запропонував людям два пакунки, в одному з яких було безсмертя, а в іншому смерть. Люди, на жаль, вибрали другий.

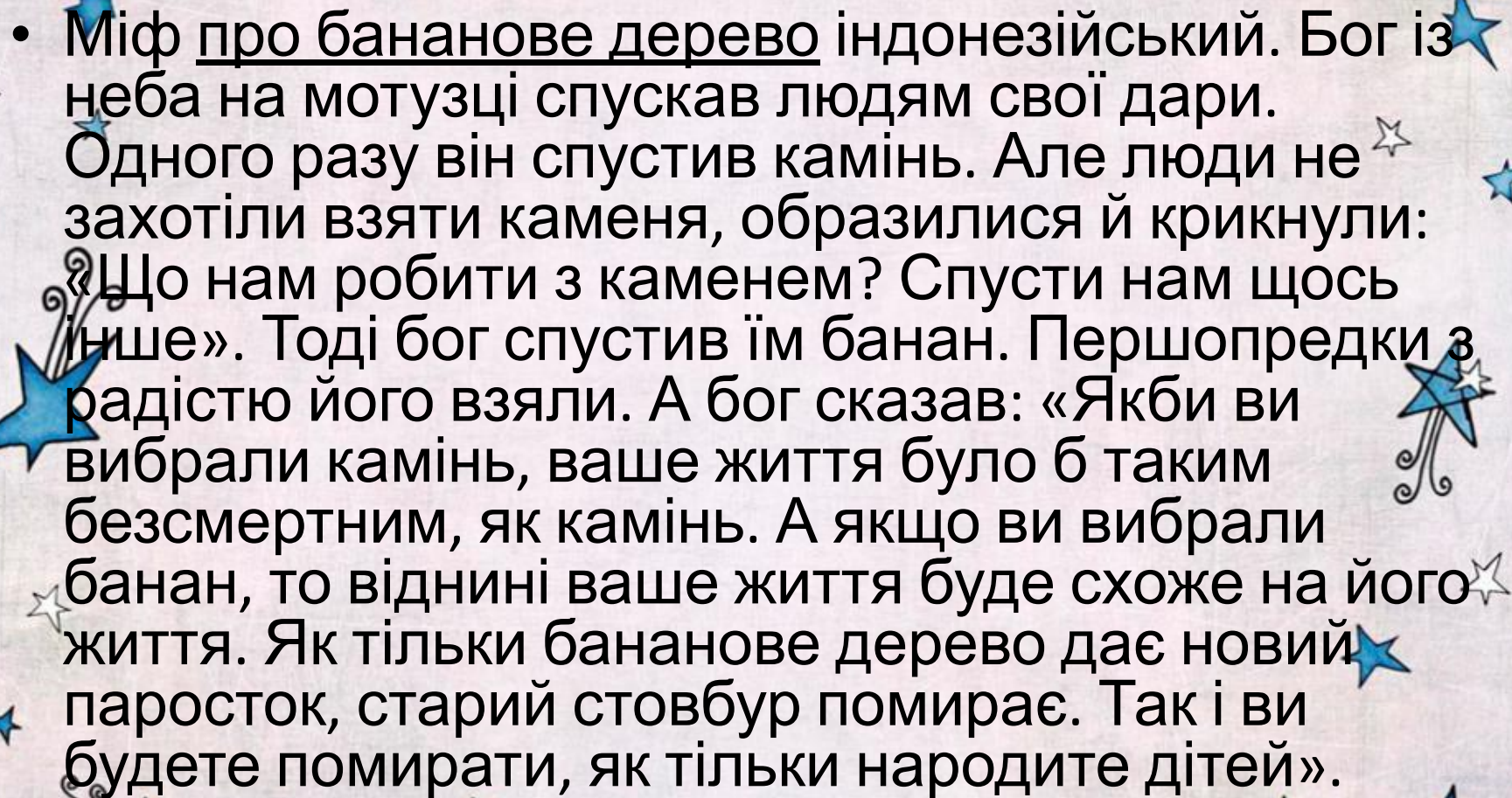
- Міф про молодий і старий місяць австралійський: спочатку, коли ще тварини були людьми, деякі з них помирили, і тоді місяць їх оживлював.

Але один дід-чаклун раптом сказав: «хай залишається мертвим!». Після цього ніхто більше не оживав, окрім старого місяця, який ставав молодим.

- Сюжет про зміїну скинуту шкуру: меланезійський міф про те, що спочатку люди, коли ставали старими, скидали шкуру, як змія або краби, й так повертали собі молодість. Одна стара жінка скинула шкуру у воду й побачила, як її прибило до берега нижче за течією. Вона повернулася додому, де її чекала дитина. Але дитина не впізнала матері й почала плакати. Щоб заспокоїти дитину, жінка пішла на берег, витягла з води стару шкуру й знову одягла її. З того часу люди перестали скидати шкуру й стали смертними.

-
- Міф про бананове дерево індонезійський. Бог із неба на мотузці спускав людям свої дари. Одного разу він спустив камінь. Але люди не захотіли взяти каменя, образилися й крикнули: «Що нам робити з каменем? Спусти нам щось інше». Тоді бог спустив їм банан. Першопредки з радістю його взяли. А бог сказав: «Якби ви вибрали камінь, ваше життя було б таким безсмертним, як камінь. А якщо ви вибрали банан, то віднині ваше життя буде схоже на його життя. Як тільки бананове дерево дає новий паросток, старий стовбур помирає. Так і ви будете помирати, як тільки народите дітей».

В українських міфах, смерть — це дуже довгий сон, який колись може припинитися. З іншої сторони — страшна стара баба, без тіла, одні кості, з косою, приходить на землю з пекла по ночам, щоб вибрати свою наступну жертву і забрати в неї життя. Деколи дістається й смерті від людей на горіхи. Одна баба тримала її на яблуні, звідки смерть не могла злізти, бо баба її заклала. А один коваль заставив її залізти у пляшку, затикнув її і тримав доти, доки хотів. Люди тоді мали він неї спокій і не вмирали.

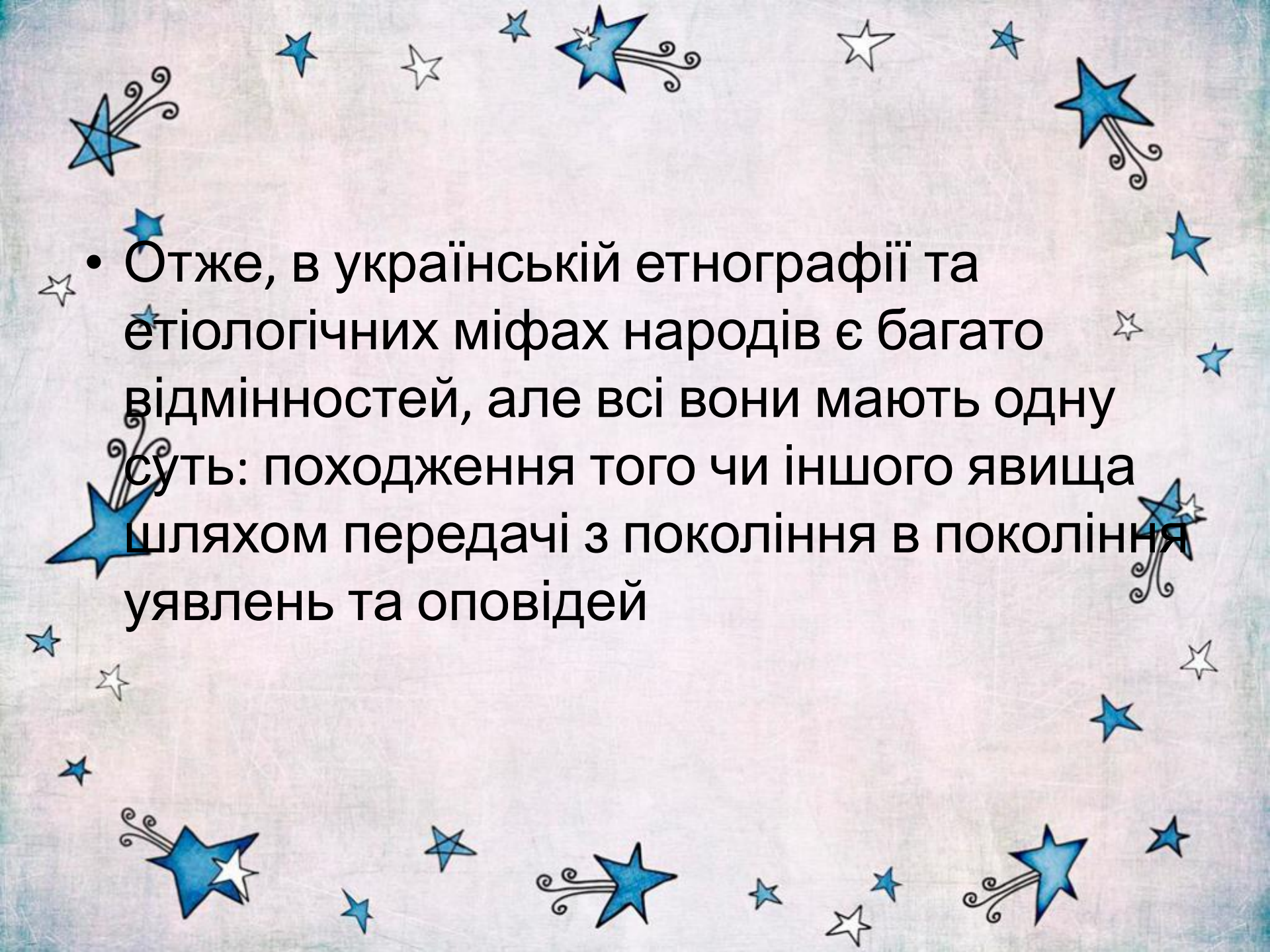

- Приклад етіологічного і культового міфу — давньоєгипетський міф про потойбічний суд, який пояснює необхідність праведного життя та збереження

-
- Отже, в українській етнографії та етіологічних міфах народів є багато відмінностей, але всі вони мають одну суть: походження того чи іншого явища шляхом передачі з покоління в покоління уявлень та оповідей

Допоміжна література, посилання

- Барт, Ролан (2008). *Мифологии / Р. Барт; пер. с франц. С. Зенкина*. Москва: Академический проект.
- Мелетинский, Е.М. (2012). *Поэтика мифа*. Москва: Академический Проект. с. 29–30
- Етнографія України. Макарчук С. А. Львів "Світ" 2004
- Войтович Валерій Миколайович *Міфи та легенди давньої України*. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан. 2005
- <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D1%84>
- http://studopedia.com.ua/1_57250_etiologichni-mifi.html
- <http://www.refotext.com/referat-text-8599-2.html>
- http://www.ebk.net.ua/Book/history/makarchuk_eu/part18/1802.htm